

ETH DIARI

Numerò 161
dîmenge 18 de junhsèga 1999

HUELHETON

DIARI

D'ARAN

Prètz: 50 pessetes

1963

John Kennedy Jr. e era sua hemna.

1999

UA NAUA TRAGÈDIA QUÈ SUS ERA FAMILHA KENNEDY

John Kennedy Jr. a morit en precipità-se era avioneta en mar

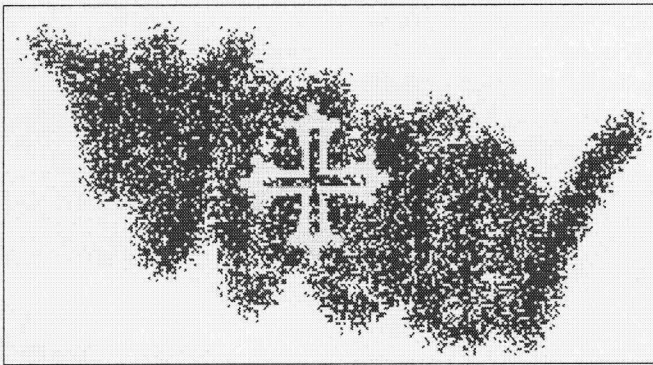
Era familha Kennedy s'a tornat a veir involucrada ena tragèdia. John Kennedy Jr., eth mainatge que saludaue de manèra marciau eth pas deth cadavre deth sòn pair President, er òme que sabec mantíe-se ath marge des escandals familhars, er editor qu'avie creat era prestigiosa revista *George*, a despareishut en ocean atlantic, devant de Naua Anglaterra. Tot senhale que John Kennedy Jr., era sua hemna e era sua cunhada an morit en precipità-se, per quanque motiu, era avioneta en mar. Aguesta naua tragèdia a causat ua commocion monumentau en Estats Units.

CONTUNHE ETH CONGRÈS DER INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS

A ger tarde se hec un acte protocollari jos era direccion deth president der IEO, en quau intervengueren Jusèp Loïs Sans, cap dera Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés deth Conselh Generau e Joan Casasayas, eth futur responsable de cultura der Ajuntament de Vielha-Mijaran, qu'intervenguec en nòm deth baile deth cap-lòc d'Aran e en sòn pròpri. Ne reprodusim integrament era salutacion que hec eth còsso Casasayas; cau remarcar qu'ei un des prumèrs còps qu'en public er excap de gabinet deth sindic hè ua intervencion en aranés.

Eth Congrès seguís a pòrta barrada es sues discussions entre uns 40 assistents. Fonamentaument, aguest Congrès a d'èster era plataforma de reflexion deth papèr e eth futur der IEO. Son tres airaus de reflexion; d'un costat, com abordar era professionalizacion dera estructura der IEO, trabalhar en naues idies entara sua or-

ganizacion intèrna, e, d'autre, hèr ua reflexion sus era relacion entre militants dera cultura e era dinamica civico-politica e es professionals. (Veiguetz eth programa deth Congrès que publicam entà datz-vo'n compde deth sentit des discussions.)

D'aguest Congrès ne gesserà ues conclusions que seràn amiades en ua futura amassada generau der IEO, que cau celebrar en Marselha eth pròplèu mes de noveme.

Enes debats der IEO i a ua discussion politica importanta, qu'ei eth papèr der Estat francès en repòrt as lengües minorizadas d'aqueth Estat. Er IEO mès d'un còp s'a definit a favor dera Carta des Lengües, era quau aurà de comportar, per fòrça, ua modificacion dera Constitucion Francesa.

En ròda de premsa siguec interessant descubrir que David Grosclaude, responsable de redaccion deth setmanèr occitan d'informacion *La Setmana*, ei eth vicepresident der IEO. Grosclaude represente era part occitana de Pau que hec era apòsta de participar, tamb eth Conselh Generau, ena publicacion oficiala e oficialista der *Aué*; veiram, un còp acabada aguesta publicacion, quina orientacion periodistica e politica prenerà era gent de Pau.

De moment ja anoncèrem as responsables der IEO, qu'eth pròplèu noveme ETH DIARI publicarà ua version diadèra en Tolosa.

PROGRAMA DETH CONGRÈS DER IEO

Dissabte 17 de junhsèga

9 ores: Acuelhuda, inscripcions e informacions.

9.45: Presentacion deth Congrès.

10 a 12: Estat des luòcs: Atots e mancances; presa de paraula des militants; vedença de dehòra.

13 a 14: Pes economic der occitanisme: Analisi economica: salariats, massa pressupostària...

16 a 18.30: Professionalisme e militantisme: Analisi sociologica, testimònis...

19 a 21: Vedença sus estructures equivalents: (Bretons, valencians...) exemples que non an perque èster 'modèus'.

Dimenge 18 de junhsèga

10 a 11: Ròtle der IEO: Lauguens deth paisatge social e economic d'aué, quin lòc a er IEO?

11 a 13.30: Foncionament der IEO: Quina organizacion intèrna entar IEO de deman? (un permanent, un locau, estructures - departamentaus, sectors...). 13.30 a 14: Conclusions deth Congrès.

SALUTACION DETH REPRESENTANT DER ALCALDE DE VIELHA

Des der Ajuntament de Vielha auem eth gòi de receber eth Congrès der Institut d'Estudis Occitans en casa nòsta. Èm conscients qu'aguest ei eth solet territòri d'Occitània a on es Institucions son claraments comprometudes damb eth desenvolopament dera sua identitat lingüistica. Er occitan dera Val d'Aran ei oficial en nòste territòri. Aguesta oficialitat compromet a totes es institucions e a de comprometer tanben, enes usi, ar Ajuntament de Vielha-Mijaran. Era Val d'Aran ei petita, mès pòt aportar a tot eth gran territòri occitan eth testimoni dera sua voluntat e dera sua luta pera conservacion dera sua identitat. Aué èm satisfets de compdar damb era preséncia d'ua institucion com er IEO que, maugrat es

granes dificultats existents, encara represente er esperit de tot eth gran territòri occitan en tot èster eth representant mès carismatic d'aguesta cultura que ja a complit 1.000 ans. Des deth Conselh Generau d'Aran ja hè dus ans que s'organizen es Jornades Universitàries Occitanocatalanes, damb ua clara voluntat de servir de pònt de comunicacion entre dues cultures germanes damb fòrça caracteristiques comunes e damb trajectòries fòrça semblantes en cèrti moments dera istòria. Catalonha ei un referent ena recuperacion lingüistica e ena conservacion dera sua identitat, un modèu en quau guardà-se. Molti occitans pensen qu'era recuperacion culturau e identitària d'Occitània aurà de realizà-se ath cant de Catalonha.

Molti pensam qu'Occitània entà èster, aurà de compdar damb eth papèr pionèr de Catalonha. Era dobla personalitat catalana e occitana dera Val d'Aran mos posse a trapar en aquestes jornades Occitanocatalanes que comencen deman, un element de reflexion e retrobament collectiu. Mo n'alegraram dera vòsta participacion. Un des actes mès emblematics des Jornades ei eth dera amassada der Institut d'Estudis Catalans damb er Institut d'Estudis Occitans. Er an passat ac heren es sòns respectius presidents, eth Sr. Castellet e eth Sr. Carbona, que signèren un document de collaboracion e d'intencions de relacion. Eth Sr. Felip Carbona manifestau en aguesta amassada que: "ei tamb era ajuda catalana

que passaram laguens dera modernitat dera cultura occitana". Enguan ua amassada des seccions filologiques des dus instituts continuarà damb eth procès de collaboracion e de trebalh conjunt. Pensam que vierà eth dia en qu'es possibilitats de desenvolopament de tota Occitània seràn ua realitat. Mentretant, era Val d'Aran vò seguint mostrant eth sòn testimoni e mos semble profitós e simbolic que hesquegatz es amassades der Institut d'Estudis Occitans en nòste territòri. Tornatz tostemp que calgue e compdatz damb era nòsta collaboracion. Moltes gràcies.

Joan Casasayas
Còsso der Ajuntament de Vielha-Mijaran

PARLAMENT DE JOAQUIM ARENAS EN ALGUÈR, CIUTAT DE PARLA CATALANA DE SARDENHA (II)

C'èrtament que vau mès dues lengües qu'ua, vau mès tres que pas dues, e quate que tres, mès n'i a ua qu'a d'èster aquera que mos hè èster nosati madeishi. E entàs ciutadans des Païsi Catalans, e entàs algueresi, era lengua que mos a de hèr a nosati madeishi ei, tamb un gran esfòrc per part de toti, aquera que mos identifique coma parlants deth catalan. Per tant, mos cau configurar ua educacion que mos amie entàs arraitz, tàs esséncies, dera lengua, dera istòria e dera cultura. Dilhèu quauquarrès se pòt demanar: quina utilitat a saber alguerès entàs nòsti mainatges? Quina utilitat i a? Entà que servís açò? Plan ben, i a ua sèria d'elements, de factors, que nomenarè, que demòstren qu'er alguerès ei de grana utilitat. N'i a uns que son intangibles, que non se tòquen; mès que tanben n'i a de tangibles e les nomenarè. Prumèrament, era importància qu'es mainatges coneishen eth catalan der Alguèr, tota era mainadèra, siguen d'a on siguen es sòns pairs, perque toti son ciutadans dera ciutat der Alguèr; ei plan important pr'amor que vò dèder que servís entà èster, servís entà identificà-se. Vos diderè ua causa; en Brussèlles, en restaurant que i a ath cant des oficines dera Comunitat Europèa, jo dinava tamb ua gent e venguec un alguerès e me saludèc en alguerès. E me didec, "sòrt qu'auem coneishement deth catalan, vostè e jo, que mos podem entèner, senon qu'aurièm de parlar en francés", me didec; "totun non ei cap çò de madeish, perque aguesta ei era nòsta". Servís tanben era lengua entà connectar tamb er entorn. Era mainadèra der Alguèr, quan non sap alguerès non se'n da compde, e es pairs tanpòc; non se tracte aciu de hèr cap de repotèc ad arrés, mès son uns forasters ena sua ciutat. Non pòden connectar tamb er abitat. Non pòden connectar tamb eth messatge des paredaus istorics; non pòden escotar eth silènci des pèires perque non les ditz arren, non an eth miei entà arribà-i. Encara mès, eth hèt de sènter es pairs-sénhers que parlen alguerès, eth hèt de sènter era mainadèra as pairs que parlen alguerès entre eri e non podè-i participar, encara les hè mès estranh en ua societat que virarie, se non se i pausèsse remèdi, entara ibridesa. Per tant, era formacion deth pensament dera mainadèra der Al-

guèr a de besonh er alguerès pr'amor qu'era lengua conforme eth pensament. Mès pas tot rèste ena utilitat des causes intangibles, senon que i a causes ben tocables. Ja sabetz que i a dètz milions de ciutadans que parlen catalan en Euròpa, que i a mès de cinc cents mil foncionaris as quaus se les demane eth catalan entà podè-ne èster, e que quinsevolh ciutadan d'Euròpa pòt anar a hèr de foncionari se sap catalan? Sabetz que i a mès de cent catèdres de catalan, tamb professors auxiliars e lectors e auxiliars de con-versa, qu'ac pòden èster gràcies ath coneishement deth catalan? Hè pògui dies siguí en Gales, en Camarten.

Que i trapè un alguerès que hège de lector en ua universitat a pròp de Londres, ei er hilh de çò de Chesa. Tanben servís eth catalan entà promocionà-mos; tanben servís, non ei ua causa inutila. Voi remarcar que non auem de guardar er interès materiau -ja n'i a pro de materialisme en aguest mon que mos bastissen-, mès sapiam qu'era formacion, era formacion ena lengua pròpria, tanben possibilita poder auer trabalh e gesser a trabalhar dehòra.

Ben, toti sabem coma mèstres qu'era activitat lingüística deth mainatge se perfeccione ena escolà; en nivèu de materiau de quate a cinc ans se trabalhe basicament eth linguatge en toti es sòns vessants, linguatge que globalize totes es activitats. Eth mainatge comence era introduccion ara lectura tàs sies ans, e a trauers dera lengua hè eth procès mès important d'aprentissatge, qu'ei eth descubiment deth mon escrit.

Eth linguatge, aué en dia, enes programes des nòstes estudis ei *lingua*, aucepe un lòc preferent entad açò qu'ei era dedicacion deth trabalh laguens dera escolà maternau. S'explique qu'Alexandre Galí, gran pedagòg de

Catalonha, didie qu'era escolà sonque a de hèr dues causes: ensenhar a liéger e a escriuer. S'es gojats saben liéger e escriuer ben, qu'ac saberàn tot; poderàn auer eth camin dubèrt entà sabèc tot. E aciu ei basic citar tanben ath filosòf espanyòl Unamuno, eth quau didie: es prumèri brigals non se

païssen. Era prumèra informacion que recep eth mainatge non se digerís: demore entà tostemp. Era Escolà der Alguèr, evidentament, a de començar un camin, deth mèn punt d'enguarda, modest, a de començar un camin d'identificacion, un camin d'introduccion der alguerès e poder júnher realitat istorica e aprentissatge lin-

güistic. En Catalonha son de familha espanyòla, ei a dèder, qu'era lengua que parlen en casa ei er espanyòl. Toti es abitants espanyòls de Catalonha vòlen qu'es sòns hilhs aprenguen catalan, e ac vòlen per dues causes. Les vòlen catalans, perque son neishudi en Catalonha, e vòlen que sapien catalan perque se pòden daurir camin tanben mès que se non ne sabessen.

E ara, era tresau part d'aguesta conferéncia, e darrèra; entraram de plen, dempús d'aguestes prèviès, ena lei de promocion e valorizacion des lengües de Sardenha. Vedem qu'aguesta lei mos interèsse de vertat. Des cinc títols que i a en aguesta lei, mo n'interessen dus, aué: eth prumèr, que parle de principis e finalitats, e eth quatau que tracte, concretament, der ensenhament, parle dera integracion de programes escolars en ambit dera autonomia didactica dera escolà. Per qué? Perque era lei permet realizar açò qu'acabam de comentar, per açò m'è estenut tant en comentar ce qué vòlen dèder es escolèes d'ostiu, quina tradicion pedagogica les a empossat, perque era lei non sonque permet calà-mos per aguest camin, senon qu'empare que se con-

tunhen de hèr e poder crear aguest re-nauiment desirat. Aguest caractèr dera Lei 26, de promocion e de valorizacion, ei de permissivitat. Auem d'èster realistes, non ei ua lei qu'obligue ad arren, ei ua lei qu'ac dèishe hèr tot, mès non obligue. Ei ua lei que dempús de dèder qu'era Region Autònoma Sarda assumís com un ben principau era cultura e era lengua de Sardenha, e immediatament ath Títol 1, Article 4, mos ditz que tau com se parle deth sard tanben ac ditz tara lengua e cultura der Alguèr, tath Tavertin e eth dialècte sassarès o gallurès. Ei a dèder, çò que se ditz ei: çò que didem tath sard ac didem tath catalan der Alguèr (qu'ei eth que mos interèsse). Ara seguida auem de passar de long perque dempús parle de com s'organizarà còrsi universitaris, com se potenciarà projectes culturaus. Mès en cambi, en títol quatau, era Lei ja mos ditz qu'era administracion regionau meterà recorsi, e açò qu'ei plan important, perque es leis non ac diden. Totes es leis parlen de çò que se pòt hèr, de çò que non se pòt hèr, mès ara ora des recorsi, ei a dèder, des sòs, ne parlen pòc, e aguesta lei, curiosament ne parle. Balhar recorsi entara formacion des professors e entara formacion escolastica, escolara des alumnes, e entar *aggiornamento*, com abantes è dit des professors. Aguesta Lei, per tant, daurís es pòrtas a tota ua experimentacion possibla, e pre-vé que i age un 'observatòri', ua unitat d'assessorament de revision d'aqueres prepauses que se hèsquen ar Assessorato Regionale della Cultura entà pr'amor d'amiar entà deuant es expectatiues d'ensenhament deth catalan.

Joaquim Arenas i Sampera

Cap deth Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC)

(Fin pròpleu numerò)

ETH CROTZAT DETH DIMENGE

per Cisko

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

Orizontaus: 1. Arbes caducifòlis dera familha des oleàcies, deth genre *fraxinus*. 2. Montanha sagrada, larèr des antics dius grècs. Licor aromatizat qu'es occitans der aute costat acostumen de crompar ena Val. 3. Germana religiosa virabocada. Segontes coma se garde ei er utís que se ten entà lheur eth coche, o eth locau ambulant a on se hè acrobàcies, actuacions de palhassi, eca. S'acabe ce que se daue. 4. Sant arcange. Miei lardós. 5. A majoria en Parlament. Numerò recent, virabo-

cat. Junhsèga, agost, seteme... 6. Organizacion armada amagada entre eth tant per cent mès coneishut des compdes bancaris. Juntament. 7. Exacte, legitim, cossent ara justícia. Afirmar en Occitània. Enemic des Salopejaires. 8. En miei deth pati. Eth hilat des internautes abreuja, e ben lèmpio! Prefixe aurelhèr de ressons germanics. 9. Circular com eth lac de dessús deth tunèl. ____ - anan, a plaser. 10. Virabocat: metalh alcalin de simbèu Cs. Aguest individu d'un pòble d'origina turca, qu'abite a pròp der Azerbaijan, a demorat atau de parrabastat pr'amor de totes es guèrras qu'a patit. 11. En miei deth ser. Virabocadament: persones qu'usen un servici. 12. Es termières de Sibèria. Sigles der acid desoshiribonucleic. Englotís un liquid d'aquiu delà tad aciu.

Verticaus: 1. Usines o magasèms de hormatges. 2. Nòm d'òme qu'a cèrta eloquència. Que non son cap es madeishes aguestes. Compàs dubèrt. 3. Perilhs incèrti as quaus mos exposam. Article contractat plurau. 4. Existim en Jerusalèm. Unitat d'Aran. Capensús: ena antiga Grècia, naut magistrat de quauques ciutats. 5. Es ecologistes amics deth paum. Preposicion de lòc. Es limts d'Edoard. 6. Un shinhau d'un shinhau. Simbèu quimic deth rutèni. Paraula, vocable. Institut Geografic Nacionau. 7. Arbe caducifòli pròpri des airaus umits. Hilh de, en Escòcia. Abilesa, adretia entà hèr escultura, pintura... 8. Parents germans deth pair. 1 lau. 9. Societat Intellectuau. Sèi-se. 10. Capensús, eth brèc e cap-lòc deth tango.

SOLUCION DETH CROTZAT DETH DARRÈR DIMENGE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1		A		A	S	C	L	A	R	E
2	G	U	S	T	A	U		U	E	T
3	A	R	F	A	N		O	M	T	A
4	R	I	B	L	A	T		O	R	
5	I	N	E		N	E	C	I	O	R
6	B	A	E	N	A		A	N	N	A
7	A	I	R	E		U	S	A	I	N
8	L	R		R	O	B	A		R	C
9	D	E	M	E	S		R	S		A
10	I		R	P		S	I	O	L	
11	E	S	C	U	R	A	L	H	A	R
12	R	O	S	S	E	L	H	O	N	

Editor e director : Joan-Ramon Colomines-Companys.
Edite ETH DIARI
Familia Colomines
Centre d'estudis VIVÈNCIA ARANESA:
Aula Euròpa des Pirinèus (Val d'Aran)
Carrèr Doctor Manel Vidal
locau num.5
(Darrèr edifici/ Ath cant der Espitau)
25530 Vielha-Val d'Aran
Telefon: 973641772
Fax: 973640871
E-mail vivenciaaranesa@ctv.es
Equip de correctors: Xavier Gutiérrez.
Equip comercial: Ramon Agulló i Teixidor.